

9. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В.Ю. Шепітька. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2004. — 728 с.

Резюме

Рассматриваются задачи криминалистического обеспечения исполнительного производства, его виды и значения, необходимость правового и организационного усовершенствования.

Summary

We consider the problem of forensic support enforcement proceedings, his views and values, the need for legal and institutional improvements.

В.П. Корж, доктор юрид. наук, професор

Харківський національний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА В СУДІ

Важливе місце в системі доказів займає висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних та інших спеціальних знаннях. В юридичній літературі проблеми призначення експертизи, структури, змісту висновку та його доказове значення були предметом наукових досліджень. Зокрема, в наукових працях Т.В. Авер'янової, Л.Ю. Ароцкера, Р.С. Белкіна, В.Г. Гончаренко, О.О. Ейсмана, Ю.Г. Корухова, Н.І. Клименко, Н.П. Майліс, В.К. Лисиченка, Л.І. Петрухіна, М.Я. Сегая, І.Я. Фрідмана, О. Р. Шляхова та інших. Сучасні тенденції розвитку експертної науки і практики, новий Кримінальний процесуальний кодекс України потребують удосконалення криміналістичного обґрунтування й доказового значення висновку експерта в суді.

Відповідно до вимог ст.ст. 243, 244, 332 КПК України, експертиза може бути призначена:

- стороною обвинувачення, тобто слідчим, прокурором за наявністю підстав для призначення експертизи;
- слідчим, прокурором за клопотанням підозрюваного, його захисника;
- слідчим, прокурором за клопотанням потерпілого, його представника;
- стороною захисту, тобто підозрюваним, його захисником самостійно на договірних умовах, у тому числі для проведення обов'язкової експертизи;

- слідчим суддею, за клопотанням сторони захисту для вирішення питань, що мають істотне значення для розслідування або, коли обвинувачений не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин (п. 6 ст. 244 КПК України);
- судом за клопотанням сторін або потерпілого, або за власною ініціативою.

Таким чином, процесуальною підставою призначення експертизи є: постанова слідчого, постанова прокурора, самостійне письмове звернення сторони захисту до експерта, експертної установи про проведення експертизи на договірних умовах, ухвала слідчого судді, ухвала суду. Самостійними у виборі експертів є сторона захисту, сторона обвинувачення та суд. Кожна сторона надає висновок експерта, що складає докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки про факти, установлення яких було завданнями експертизи.

Варто зазначити, що *висновок експерта*, незалежно від процесуального статусу особи, яка залучала експерта, *не має заздалегідь встановленої сили або переваг перед іншими доказами*, а тому оцінюється стороною обвинувачення, захистом і судом у сукупності із іншими доказами.

Аналіз юридичної літератури, висновків експертів дозволяє обґрунтувати низку криміналістичних рекомендацій, які сприятимуть виконанню завдань експертного дослідження, вивченню вихідних даних і об'єктів, вибору методів, засобів, способів і прийомів дослідження, формуванню кінцевих висновків про факти чи обставини, що мають значення для розслідування. У зв'язку з цим вважаю, що експерт повинен:

- правильно визначати експертне завдання, з урахуванням його спеціальних знань, об'єктів, наданих для дослідження;
- використовувати наукові, технічні або інші спеціальні знання безпосередньо під час дослідження об'єктів, що були надані, відомостей, які експерт отримує безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження;
- використовувати сучасні досягнення науки і техніки, методи і засоби, способи і прийоми для отримання результатів;
- мати необхідні знання для надання висновку із досліджуваних питань;
- проводити експертні дослідження в межах своєї компетенції;
- не звужувати межі поставлених експерту завдань;
- не мати з будь-яких причин упередження щодо надання правильного висновку;

- попереджуватися про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок або відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов’язків;
- використовувати спеціальні знання, досвід при формуванні висновку про факти, установлення яких було завданням експертизи;
- обґрунтовувати відповідь на кожне поставлене питання в межах своєї компетенції;
- надавати роз’яснення слідчому, прокурору, суду щодо наданого ним висновку;
- заявляти самовідвід за наявності підстав передбачених ст. 79 КПК України;
- не посилатися у висновку на докази, які визнані судом недопустимими відповідно до ст. ст. 87, 89 КПК України;
- надавати висновок самостійно, у письмовій формі;
- з’являтися до суду за його викликом для допиту та надавати роз’яснення чи доповнення до висновку;
- зазначати у висновку питання, які мають значення для розслідування із приводу яких не були поставлені питання експерту;
- надавати окремий висновок або складати один сумісно з іншими експертами, які проводили комісійну, комплексну експертизу;
- надавати висновок стороні, за клопотанням якої призначалася експертиза.

Зазначені криміналістичні рекомендації є підґрунтям для визначення в суді висновку експерта самостійним, допустимим джерелом доказів.

В юридичній літературі відсутній єдиний підхід до оцінки доказового значення висновку експерта. Більшість вчених-криміналістів і процесуалістів вважає, що висновок експерта — це основний, первинний доказ. Так, А.І. Вінберг зазначає, що висновок містить дані про наявність фактів, що мають значення для справи, які до нього не були відомі слідчому чи суду. Слушною є думка Л.І. Петрухіна, який вважає, що висновок експерта обґрунтовується тільки даними дослідження, незалежно від інших доказів і тому він оригінальний, самостійний, безпосередній. Інша точка зору у А.В. Дулова, який висновок експерта вважає похідним доказом, оскільки він ґрунтується на дослідженні інших доказів. Безумовно зазначені наукові підходи є дискусійними.

На мій погляд, *критеріями визначення доказового значення висновку експерта є: доведення його як належного та допустимого доказу; доведення його джерелом доказу на підставі аналізу і в сукупності з іншими доказами*

про факти або обставини, що мають значення для розслідування злочину. У зв'язку з цим висновок експерта має бути належним доказом, тобто відповідати вимогам, зазначеним у ст. 85 КПК України та достовірним доказом — відповідно до вимог ст. 86 КПК України.

Висновок експерта є *належним доказом*, коли він *прямо чи непрямо підтверджує факти, обставини*, що мають значення для розслідування злочину, або — їх відсутність; *підтверджує достовірність і можливість використання інших доказів або їх спростовує*. В одних ситуаціях висновок експерта — прямий, належний доказ, в інших — непрямий. Так, при розслідуванні і судовому розгляді злочинів, вчинених проти життя, здоров'я, статевої недоторканості особи висновок судово-медичного експерта є прямим належним доказом. Водночас, в окремих ситуаціях, при розслідуванні і судовому розгляді злочинів економічної спрямованості висновок експерта-економіста є прямим доказом, тоді як в деяких ситуаціях — непрямим, а саме, коли є документальні джерела інформації про факти, що мають значення для розслідування, акти ревізії, інвентаризації, відомчих перевірок, тощо.

Висновок експерта може бути визнано судом як джерело доказу тоді, коли мало місце криміналістичне обґрунтування його як належного й достовірного доказу. Вважаю висновок експерта буде належним й достовірним доказом, якщо:

- експертиза призначалася або експерт був залучений на підставі ст. 242–244, 332 КПК України;
- зразки, отримані для проведення експертизи, відповідають вимогам ст. 245, 241, 160–166 КПК України;
- речові докази і документи, надані для експертного дослідження були вилучені відповідно до вимог ст. 160–168, 236–237, 239 КПК України;
- експерт має належну професійну підготовку і досвід роботи за фахом;
- експертне дослідження ґрунтується на сучасних наукових, технічних чи інших спеціальних знаннях;
- експерт правильно використовує методику дослідження, нормативні, інформаційно-довідкові документи;
- експертне дослідження проводиться в межах компетенції експерта;
- експертне дослідження ґрунтується на допустимих доказах;
- висновок експерта є результатом всебічного, об'єктивного, повного аналізу отриманих результатів про факти чи обставини, установлення яких було завданням експертизи;

- висновок експерта не суперечить іншим доказам;
- висновок експерта повністю або частково співпадає з висновком експерта, залученого стороною захисту.

Безумовно дотримання цих криміналістичних рекомендацій сприятиме суду у визнанні висновку експерта належним і достовірним доказом. Висновок експерта повинен бути як належним і достовірним, так і допустимим доказом. Вважаю, що виконання стороною обвинувачення, захисту, експертом наступних криміналістичних рекомендацій сприятиме суду у визнанні висновку експерта допустимим доказом, якщо:

1) призначення експертизи відповідає вимогам кримінально-процесуального закону;

2) зразки отримані для експертизи у відповідності до вимог кримінально-процесуального законодавства;

3) об'єкти експертного дослідження: речові докази, предмети, документи отримані відповідно до вимог ст.ст. 160, 169, 236, 239 КПК України;

4) речові докази, предмети, документи отримані і вилучені без істотних порушень прав і свобод людини (ст. 87–88 КПК України);

5) висновок експерта відповідає вимогам ст. 101–102 КПК України, ст.ст. 3, 7, 4, 5, 10, 11 Закону України “Про судову експертизу”.

Виконання запропонованих криміналістичних рекомендацій стороною обвинувачення, захисту, експертом дозволяє обґрунтувати висновок експерта як належний, достовірний і допустимий доказ та довести у суді, що він є джерелом доказів.

О.П. Ващук, канд. юрид. наук

Національний університет “Одеська юридична академія”

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ОЗНАК ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Зовнішній облік — це індивідуальний, унікальний комплекс рис зовнішності людини. Зовнішній вигляд людини — це система елементів, які виділяються при візуальному спостереженні, надаючи можливість ідентифікувати будь-яку людину за рисами її зовнішності, як за окремими критеріями, так і загальними.

Габітоскопія вивчає закономірності фіксації (форми, види, прийоми, способи) зовнішнього вигляду людини і розробляє комплекс